

İRAK'TA PETROL MÜCADELESİ: ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER, ULUSLARARASI ANLAŞMALAR VE ANAYASAL TARTIŞMALARIN IŞIĞINDA BİR ANALİZ

THE STRUGGLE FOR OIL IN IRAQ: AN ANALYSIS IN THE
LIGHT OF MULTI-NATIONAL COMPANIES, INTERNATIONAL
CONTRACTS AND CONSTITUTIONAL DEBATES

المجادلة النفطية في العراق
الشركات النفطية العالمية والاتفاقات الدولية وتحليل
هذه المناقشات في ضوء الدستور.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

**IRAK'TA PETROL MÜCADELESİ:
ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER, ULUSLARARASI
ANLAŞMALAR VE ANAYASAL TARTIŞMALARIN
IŞIĞINDA BİR ANALİZ**

**THE STRUGGLE FOR OIL IN IRAQ: AN ANALYSIS
IN THE LIGHT OF MULTI-NATIONAL COMPANIES,
INTERNATIONAL CONTRACTS AND
CONSTITUTIONAL DEBATES**

المجادلة النفطية في العراق
الشركات النفطية العالمية والاتفاقات الدولية وتحليل
هذه المناقشات في ضوء الدستور.

ORSAM Rapor No: 103

Ocak 2012

ISBN: 978-605-5330-98-9

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2011

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dıŐ politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuŐtur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaŐtırmıŐtır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiŐ birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barıŐçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barıŐın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaŐmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dahil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaŐtırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaŐtırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaattir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araŐtırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaŐtırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaŐtırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

* ORSAM, The Middle East Studies Association (MESA) üyesidir.

İçindekiler

Takdim.....	4
Özet.....	5
Giriş	6
1. 2003 Sonrasında Irak'ta Petro-Politik: Çok Uluslu Şirketlerle İlişkiler ve Gelirlerin Kullanımı.....	6
1.1. Çok Uluslu Petrol Şirketlerinin Irak Sahasına Geri Dönüşü.....	7
1.2. Bölgesel Kürt Yönetiminin Petrol Ve Doğal Gaz Politikası	9
1.3. Enerji Gelirlerinin Kullanımda Amerikan Federal Rezerv Bankasının Rolü	12
2. Hukuksal Durum: Federal Anayasa, 22 Nolu Yasa Ve Hidrokarbon Yasa Tasarısı.....	13
2.1. 2011 Tarihli Irak Hidrokarbon Yasa Tasarısı.....	13
2.2. Maliki İle Kürt Grupların Petrol Politikalarının Çatışması: Yetki Devri Sorunu	15
2.3. Ulusal Aktörler Arasındaki Mücadelede Çok Uluslu Şirketlerin Konumu	17
Sonuç	19
EK: Irak'ta Doğalgaz Lisans İhalesi Süreçleri.....	20

TAKDİM

ABD'nin 2011 yılının sonu itibarıyla Irak'tan çekilmesiyle birlikte bu ülkede iktidar-güç mücadelesi temelindeki etnik ve mezhepsel çekişmelerin dozajı giderek artmaktadır. İstikrarsızlığı besleyen bu süreç Irak içindeki dengelerin yanı sıra bölgesel etkiler de doğurmaktadır.

Bugün Irak'ta güvenlik ve siyasal istikrar kadar önemli bir tartışma konusu da ülkenin enerji kaynaklarının yönetimiyle ilgili belirsizlik ve ihtilaflardır.

Irak'ta petrol ve gaz alanında çok uluslu petrol şirketleri ile, merkezi hükümet ve Bölgesel Kürt Yönetimi arasında üretim paylaşımı ve teknik servis hizmet kontratları yapmaya devam edilmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz süreçte hidrokarbon anlaşmaları ve faaliyetlerinde taraflar arasındaki ihtilaflar, büyük bir çatışma potansiyeli içermektedir. Nitekim, hidrokarbon kaynakları iktidar-güç mücadelesinin cereyan ettiği ve etmeye devam edeceği stratejik alanlardandır.

Irak'ta merkezi yönetim ülkenin tüm kaynakları üzerinde yetki ve kontrol sahibi olmayı amaçlarken Kürt Bölgesel Yönetimi de kendi kontrolündeki coğrafyanın kaynakları üzerinde benzer bir amaç gütmektedir. Fakat her iki iktidar merkezinin de referans aldığı yasalar ve akdedilmiş petrol anlaşmaları birbirinden farklılık taşımaktadır. Söz konusu farklılıklar bugüne kadar büyük krizlere ve akabinde fiili çatışmaya dönüşmeden bir şekilde idare edilmiş olsa da, artık sorunlara kalıcı bir çözüm bulunması yönündeki baskı artmıştır. Zira enerji kaynakları üzerindeki mücadelenin etnik ve mezhepsel çatışmalara kaynaklık edebileceği konusunda görüş birliği vardır.

Öte yandan Irak'ın refah kaynağı olarak görülen hidrokarbon zenginliklerin büyüklüğü, devletlerin siyasi desteğini arkasına alarak hareket eden çok uluslu şirketlerin de sahada birtakım mücadeleler vermelerine neden olmaktadır. Neticede enerji kaynakları bağlamında Irak'ta politik, etnik, mezhepsel vb. grupların katıldığı, uluslararası anlamda da yoğun bir yönlendirme ve baskınının olduğu, her geçen gün daha da kızışan bir iktidar ve güç mücadelesi sahnelenmektedir.

Irak'ın hidrokarbon kaynakları konusunda büyük belirsizliklerin ve yanıt bekleyen önemli soruların olduğu böylesi bir dönemde, ORSAM olarak sürecin aydınlatılmasına katkı sunabilmek amacıyla bu raporu ilginize sunuyoruz. ORSAM Danışmanı Doç Dr. Veysel Ayhan'ın danışmanlığında ORSAM Enerji Danışmanı Hakan Demir tarafından hazırlanan "Irak'ta Petrol Mücadelesi: Çok Uluslu Şirketler, Uluslararası Anlaşmalar ve Anayasal Tartışmaların Işığında bir Analiz" başlıklı raporumuzun birçok açıdan doyurucu bilgiler ve bakış açıları sunduğunu düşünüyoruz.

Çalışmada, yeni dönemde Irak'ta petrol ve gaz faaliyetleri konusunda tarafların tutumunu ve bu tutumun yasama faaliyetlerine, petrol şirketleriyle ilişkilere etkisi konu alınmaktadır. Bu kapsamda, 2011 yılında Federal Bakanlar Konseyi'ne sunulan federal petrol ve gaz yasası tasarısı ile Kürt Bölgesel Yönetimi'nin 2007 tarihli 22 nolu yasası ve petrol şirketleriyle yapılan anlaşmalar ele alınmıştır. Sayın Demir'e müstesna çalışması için teşekkür ediyor, raporumuzun herkes için faydalı olmasını diliyoruz.

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Hakan DEMİR
ORSAM Enerji Danışmanı
Turkish Petroleum International Company (TPIC)
Uluslararası Ticaret Şefi
hdemir@tpic.com.tr

IRAK'TA PETROL MÜCADELESİ: ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER, ULUSLARARASI ANLAŞMALAR VE ANAYASAL TARTIŞMALARIN IŞIĞINDA BİR ANALİZ

Özet

Irak, 143 milyar varil ispatlanmış petrol rezervi ve 3.158 milyar m³ gaz rezerviyle önemli bir kaynak ülke konumundadır. Irak petrollerinin %75'i Irak'ın güney bölgesinde, %25'i Irak'ın kuzey ve orta bölgesinde yoğunlaşmıştır. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin kuzey bölgesinde kontrol ettiği petrol rezervi %6 oltı iken up, yalnızca Kekük bölgesinin rezerv miktarı ise %14'tür.

Nisan 2008'de Saddam döneminde yapılan tüm petrol kontratlarının hükümsüz olduğunun ilan edilmesinin ardından Iraklı yetkililer 2012 Ocağına kadar içerisinde Amerikalı ve İngiliz şirketlerin de bulunduğu uluslararası petrol şirketleri ile 4 tur ihale kapsamında geliştirme ve üretim servis anlaşmaları ve teknik servis anlaşmaları yapmıştır.

Kürt bölgesel yönetimi ABD güçlerinin Irak'tan çekilmesine yaklaşık 1 ay kala Exxon şirketi ile Al Qush, Baeshiqa, Pirmam, Betwata, Qara-Hanjeer ve Arbat içeren 6 petrol sahası için uluslararası bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaları yasa dışı ilan eden Maliki yönetimi ise Amerikalı şirketlerin Kürt bölgesinde ekonomik değil politik amaçlarla hareket ettiğini ileri sürmektedir.

Bölgesel Kürt Yönetimi Türk Firmalarıyla ciddi üretim paylaşımı anlaşması yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Genel Enerji, Ber Bahr sahasında %40, Dohuk sahasında %40, Miran sahasında %18.75 hisseye sahiptir. Petoil, Bina Bawi sahasında %23, Pulkhana sahasında %20, Shakal sahasında %9, Chia Surkh sahasında %20 hisseye sahiptir. Doğan Holding'in Khala-kan sahasında hissesi %80'dir. Petroquest (Çalık Enerji)'nin Sulevani sahasında hissesi %80 ve Central Dohuk sahasında ise %30'tur.

2003 işgali sonrası Irak'ın petrol ve türevlerinden elde edilen gelirleri Amerikan Federal Rezerv Bankası (FED)'nda Irak Merkez Bankası adına oluşturulan Irak Kalkınma Fonu (Iraq Development Fund-IDF) hesabına aktarılmıştır. Bu anlamda Irak'ın petrol gelirlerinin harcanması noktasında Amerikan Federal Rezerv Bankası'nın önemli bir güü elinde tuttuğı görülmektedir.

Giriş

2003 Irak işgali ile petrol kaynaklarının kontrolü arasında doğrudan bir ilişki kurulmasına karşın, işgal sonrası dönemde Irak'ta petrol ve doğal gaz konusunda ciddi araştırmaların yapılmadığı dikkat çekmektedir. Petrol ve doğal gaz itibarıyla önemli bir kaynak ülkesi olan Irak, 2010 yılı OPEC yıllık verilerine göre 143 milyar varil ispatlanmış reserve ve 3.158 milyar m³ doğal gaz rezervine sahiptir. Enerji kaynaklarının dağılımına bakıldığında ise petrol rezervlerinin %75'inin Irak'ın güney bölgesinde ve %25'inin de Irak'ın kuzey ve orta bölgesinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. İşgal sonrası yeniden Amerikalı şirketler işbirliği yapmaya başlayan Iraklılar, tüm ulusal ve uluslararası aktörlerin girişimlerine rağmen henüz bir petrol yasası hazırlayabilmiş değildir. Federal Anayasa'da enerji kaynaklarının çıkartılması ve işletilmesi konusunda var olan boşluklar zaman zaman hem çok uluslu petrol şirketleri ile Federal yönetimi hem de bölgesel Kürt yönetimi ile Federal yönetim arasında ciddi sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu çalışmada Irak'ın enerji kaynakları yasal ve politik açıdan irdelenecektir.

1. 2003 Sonrasında Irak'ta Petro-Politik: Çok Uluslu Şirketlerle İlişkiler ve Gelirlerin Kullanımı

Irak, 2010 yılı OPEC yıllık verilerine göre 143 milyar varil ispatlanmış reserve ve 3.158 milyar m³ gaz rezervine sahiptir.¹ Irak petrollerinin %75'i Irak'ın güney bölgesinde, %25'i Irak'ın kuzey ve orta bölgesinde yoğunlaşmıştır. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin kuzey bölgesinde kontrol ettiği rezerv %6 olup, Kerkük buna dahil değildir. Kerkük bölgesinin rezerv miktarı ise %14'tür.² Irak'ın 2011 yılı günlük üretimi ise yaklaşık 2,6 milyon varil olup, Irak bunun yaklaşık 2,1 milyon varilini ihraç etmekte ve bu ihracattan aylık yaklaşık 7 milyar dolar gelir elde etmektedir.³ Irak'ın 2011 Ocak-Kasım ham petrol ihracatı 664 milyon varil ve elde ettiği gelir ise 75 milyar dolardır.

Bu petrolün 570,7 milyon varili Basrah Light olup, güneyden ihraç edilmiştir. Geriye kalan 93,3 milyon varili ise Kerkük-Yumurtaalık Hattı'ndan Akdeniz bağlantılı uluslararası piyasaya ihraç edilmiştir. Petrolün satışının yapıldığı firmalar ise BP, Cepsa, Chevron, China Offshore Oil Corporation, Conocophillips, Eni, Exxonmobil, Erg, Gs Caltex, Hindustan, Indian Oil, Jordan Pet.Co, Jx Nippon, Koch, Korea National Oil Co., Lukoil, Motor Oil Hellas, Repsol, Saras, Shell, Sinochem, South Korea Energy, Total, Tüpraş'tır.⁴ Hitap edilen bölgesel pazar açısından bakıldığında OPEC'in 2010 yılı verilerine göre Irak'ın petrol ihracatının %23'ü Avrupa'ya, %26'sı K.Amerika'ya, %49'u Asya-Pasifik'e ve %2'si de Afrika'ya yapılmaktadır.⁵ Bunun yanı sıra Irak'ın rafineri işleme kapasitesi ise yaklaşık 800 bin varil/gündür. Bu kapasite toplam 11 rafineri ile sağlanmakla birlikte Baiji, Basra ve Bağdat'ta bulunan 3 rafineri bu kapasitenin %60'ını karşılamaktadır.⁶ Ancak rafineriler, genel olarak modernizasyon ihtiyacı nedeniyle, istenilen verimlilikte çalışmamakta ve yurtiçi tüketime yönelik yeterli miktarda üretim de yapamadığı gibi ilave rafinerilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim, Irak 30 milyar dolarlık bütçe ile Kerkük, Maysan, Musul (Ninova) da 150 bin, Nasiriye'de 300 bin ve Kerbelâ'da 140 bin varil/gün işleme kapasitesine sahip 5 yeni rafineri inşa etmeyi planlamaktadır.⁷ Bu rafinerilerin kullanıma alınmasıyla ilave 890 binlik ilave kapasite mevcut işleme kapasitesine eklenmiş olacaktır. Irak günlük yaklaşık 65 bin ton petrol ürün üretimi yaparken yaklaşık 80 bin ton tüketmektedir.⁸ Irak, petrol ürünü üretimi konusunda yaşadığı sorun nedeniyle de halkın günlük ihtiyacının karşılanması amacıyla petrol ürünleri ithalatı yapmaktadır. Buna bağlı olarak Devlet Petrol Pazarlama Şirketi'nin (Oil Marketing Company-SOMO) 2012 yılındaki ithalat miktarı yaklaşık 3 milyon (motorin, benzin ve kerosen) tondur. Bunun yanı sıra elektrik üretimi içinde yine 2012 yılında aynı miktarda motorin ithalatı yapılmaktadır.

İrak'taki Petrol Sahaları

Kaynak: Christopher M. Blanchard, *Iraq Oil and Gas Legislation, Revenue Sharing and US Policy*, 2009, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL34064.pdf>, s.2

1.1. Çok Uluslu Petrol Şirketlerinin Irak Sahasına Geri Dönüşü

1927'de ilk petrolün Kerkük'te bulunmasının ardından çok uluslu şirketlerin ilgi alanına giren Irak'ta petrol kaynaklarının işletilmesi konusunda önemli hassasiyetler bulunmaktadır. Bu bağlamda 1960'ların başından itibaren başlayan ve en son Baas iktidarıyla millileştirilen çok uluslu petrol şirketlerinin 2003 Irak işgalinin hemen ardından

bir kez daha Irak sahasına geri dönmek için harekete geçmeleri Iraklı gruplar arasında önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte 2003 sonrası dönemde kurulan Irak hükümetleri petrol ve gaz kaynaklarının en kısa sürede ekonomiye kazandırılması için petrol sahalarının geliştirilmesi ve üretim faaliyetlerinin artırılması için tayin edilen kriterler neticesinde tespit edilen uluslararası petrol şirketleri ile ihaleye yoluyla servis kontratları imzalama politikası-

na da öncülük vermiştir. Irak Petrol Bakanlığı bu amaçla Nisan 2008'de Saddam döneminde yapılan tüm petrol kontratlarının hükümsüz olduğunu ilan edip, petrol ve gaz lisanslarına ilişkin yeni dönemi başlatmış ve 2008'den bugüne kadar 4 tur ihale dönemi açmıştır. İlk tur Ekim 2008'de başlayıp Haziran 2009'da sonlandırılmış, ikinci tur Nisan 2009'da ilan edilip Aralık 2009'da, üçüncü tur Mayıs 2010'da başlayıp Eylül 2010'da sonlandırılmış, dördüncü tur Kasım 2011'de aılan edilmiş Ocak 2012'ye kaydırılmıştır.⁹Bu çerçevedenihai listeye göre ilk turdaki Rumelia sahası için BP (%38), Petrochina(%37) ; Zubair sahası için Eni (%33), Occidental(%23), KOGAS (Kore Devlet Gaz Şirketi)(%19), West Qurna-1 sahası için ExxonMobil(%60) ve Shell(%15) ile kontrat imzalanmıştır. İkinci turda için West Qurna-2 sahası için Lukoil(%56) ve Statoil(%19); Majnoon sahası için Shell (%45) ve Petronas (%30) ile; Haifaya sahası için Petrochina (%38), Petronas (%19) ve Total (%19) ile; Garraf sahası için Petronas(%45) ve Japex (%30) ile; Badra sahası için Gazprom (%30), KOGAS (%23), Petronas (%15) ve TPAO (%7,5) ile; Qaiyarah ve Najmah sahaları için Sonangol (%75) ile kontrat imzalanmıştır. Kontratlarla Irak devletinin hissesi ise %25'tir.¹⁰ Üçüncü tur da ise Akkaş, Mansuriye ve Siba gaz sahaları için sırasıyla Kazmunaigaz(%38) ve KOGAS (%38) ile, TPAO (%37,5) Kuwait Energy (%22,5) ve KOGAS(%15) ile, TPAO (%37,5) ve Kuwait Energy (%37,5) ile kontrat imzalanmıştır.¹¹Bu sahaların toplam rezervi ise 11.2 tcf'dir. Dördüncü turun ihale konusu ise Musul, Anbar ve Necef bölgelerinde yer alan 6 gaz bloku ile Anbar, Babil, Mutanna, Vasit, Necef, Basra ve Diyala bölgelerine yayılan 6 petrol blokunu içermektedir.¹²

Bunlara ek olarak, Ahdab sahası için CNOOC (Çin Milli Uluslararası Şirketi) (%75) ile ve Missan sahaları için CNOOC (%63,75) ve TPAO (%11,25) ile teknik servis kontratları imzalanmıştır. Tüm bu sahalar içerisinde en fazla dikkat çeken veya uzun dönemli projeksiyonların temelini oluşturanlar ise 6 süper büyüklerdir. Bu sahalar yukarıda da belirtti-

len Rumelia, West Qurna 1, West Qurna-2, Majnoon, Halfaya ve Zubair'dir.Bu sahaların rezervleri sırasıyla 22.750, 14.800, 12.400, 14.710, 3.992 ve 4.850 milyar varil olmak üzere toplam rezervi 73 milyar varildir.¹³ Buna bağlı olarak Irak Petrol Bakanlığı'nın ilk iki turda yer alan sahaları için kontrat kapsamında belirlemiş oldukları üretim seviyelerine ulaşmaları halinde 2017'de Irak'ın günlük üretimi 12 milyon varil olacaktır.¹⁴

Irak gaz konusunda ihraç imkanına veya kabiliyetine ulaşmış olmayıp öncelik yurtiçi ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bu nedenle de elektrik santrallerinin çalışması vs. alanlarda gaz kullanımı öncelikli olacaktır. Böylelikle ürün ithalat maliyetini kısmakla birlikte petrol ve gaz kaynaklarının ülke ekonomisi ve çevresel gerekliliklerle daha verimli kullanımı planlanmaktadır.

Tüm bu anlaşmaların yanı sıra Irak petrollerinin petrol şirketleri ve Irak için taşıdığı anlamı özetlemek gerekirse; Amerikan ve İngiliz şirketleri için Irak petrol pazarında yer almak ekonomik olduğu kadar güç ve prestij; Çin, Rus, Hindistan, Avusturya, Kanada, Kore, Hindistan ve diğer ülke şirketleri için ekonomik kazanç ve büyümek için fırsat; Irak için ise geleceğe taşınmanın kaynağı şeklinde özetlenebilir. Iraklı yetkililer de petrollerinin kendi halkının kaderi ve geleceği olduğunu her fırsatta dile getirmektedirler. Petrol kaynaklarının yönetimi Bölgesel Kürt Yönetimi ile Federal yönetim arasında ihtilaf konusu olmakla birlikte bu konu mevcut koşullarda iktidar çekişmelerinin ve güvenlik sorunlarının gerisinde bir yeredir. Halihazırda federal düzeyde bölgesel yönetimi de bağlayıcı bir petrol ve gaz yasası yürürlükte olmadığından de facto (fili durum) petrol şirketleriyle anlaşmalar yapılmak suretiyle petrol sahaları halihazırda işletilmektedir. Bu durum aslında petrol ve gaz kaynaklarının en kısa sürede ülke ekonomisine kazandırılması kaygısından kaynaklanan zaruri bir sorun olmaya birlikte tarafların da bir şekilde çıkarlarına uygun düşmektedir. Ancak ileride iktidar mücade-

Irak Petrol Bakanlığı afişi

lesinin cereyan edeceği en önemli konulardan biri de petrol ve gaz kaynaklarının yönetimi ve bununla ilgili Federal Petrol Bakanlığınca hazırlanan ve 25 Ağustos 2011'de Bakanlar Konseyine sunulan Federal Petrol ve Gaz Yasası tasarısı ilgili olacaktır.

1.2. Bölgesel Kürt Yönetiminin Petrol ve Doğal Gaz Politikası

Irak Federal Anayasanın 117.maddesine göre tanınan Bölgesel Kürt Yönetimi çok uluslu petrol şirketleriyle Federal yönetimden bağımsız ve farklı nitelikte anlaşmalar yapmıştır. Bölgesel Kürt Yönetimi bugüne kadar Hint, İngiliz, Amerikan, Kanadalı, Fransız, Moldova, Macar, Çin, Rus, G.Kore, Avusturya, Avustralya, Norveç, BEA vs ülkelerden yaklaşık 40 petrol şirketi ile konsorsiyum veya tekil olarak 40 arama blokunda petrol arama, üretim ve geliştirme faaliyetleri için anlaşma yapmıştır. Bu şirketlerden bazıları şunlardır:

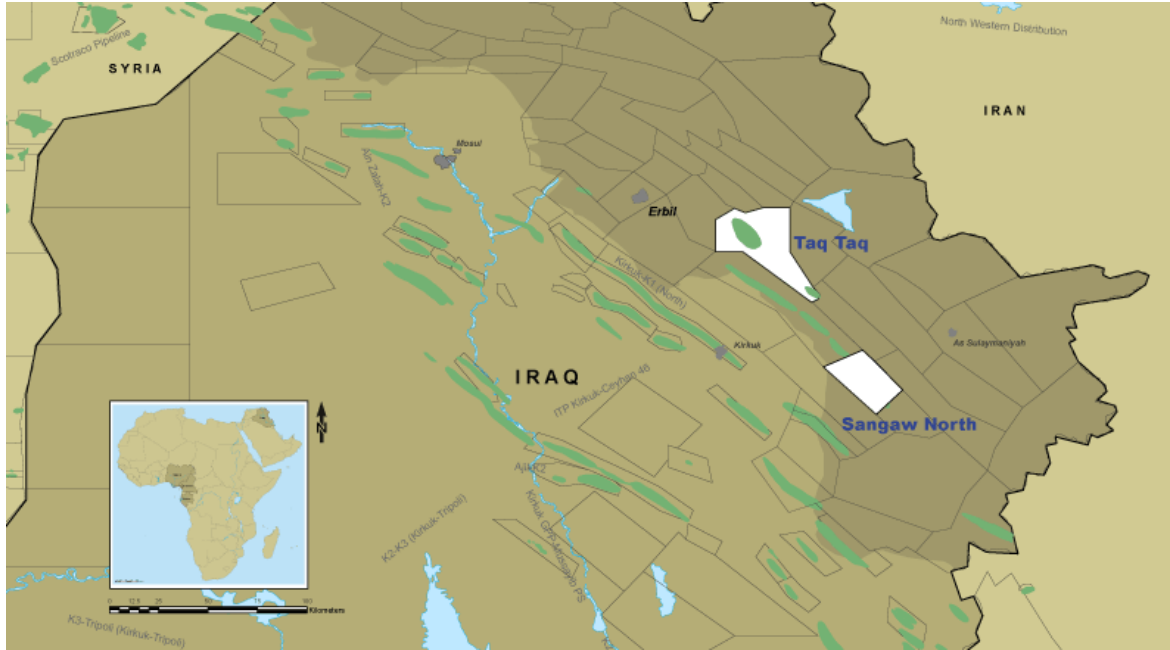
Kore Devleti Petrol Şirketi (Korea National Oil Corporation-KNOC), Talisman Energy, Hunt Oil, Impulse Energy Corporation (IEC), Genel Enerji, Petoil, OMV, DNO, Marathon, Hess, Murphy, Heritage, Gulf Keystone Petroleum, Perenco, Komet Group, Norbest, Hillwood, Longford Energy, Gorundstar, Range Energy Resources, Western Zağros, Prime Natural Resources, Sterling Energy, Sinopec, Majuko, Samchully, Genel Energy, Aspect Energy, Petoil, Doğan Holding, Çalık Enerji (Petroquest), Majuko, UI Energy, Dana Gas, Texas Keystone, Daesung Group, MOL, Reliance, Shamaran Petroleum, Niko Resources, Vast Exploration, Addax Petroleum ASA, Groundstar Resources, Norbest, Ascom, Oil search, New Age.¹⁵

Bölgesel yönetimin sınırları içerisinde aynı zamanda 5.000-40.000 varil/gün işleme kapasitesine sahip küçük çaplı 4 adet rafineri bulunmaktadır. Bu rafineriler Erbil Bazian, Taw-

ke ve Süleymaniye bölgelerindedir. Bunlara ek olarak Taq Taq bölgesinde de 60.000 varil/gün kapasiteli rafineri yapılması ve 2015'te devreye alınması planlanmaktadır.¹⁶ Bunun yanı sıra Bölgesel Yönetim ile yapılan üretim paylaşımı anlaşmaları çerçevesinde bu bölgeden ilk ihracat 1 Haziran 2009'da Genel Enerji ve Addax Petroleum Co.'ın hissedar olduğu Taq Taq ve DNO International ASA ile Genel Enerji'nin hissedar olduğu Tawke sahalarının üretim ile başlamış ancak Ekim 2009'da ödemelerde yaşanan sorunlar nedeniyle ihracat askıya alınmış ve tekrar Şubat 2010'da satışlar başlamıştır. Akabinde Mayıs 2010'da varılan uzlaşmaya istinaden Irak Finans Bakanlığı firmaların operasyon masraflarına karşılık gelen bedeli salıvereceğini teyid etmiştir. Petrolün ihracatı Hurmala pompa istasyonu

nuna ve/veya Fiskhabur'a taşınmak suretiyle Kerkük-Yumurtalık hattından yapılmaktadır. Halihazırda ihracat miktarı günlük yaklaşık 125 bin varildir. Bu miktarın artırılması amacıyla Kerkük-Yumurtalık Hattı'na Taq Taq sahasından 400 bin varil/gün kapasiteli boru hattı bağlantısı kurulması ve hattın 2014'te devreye alınması planlanmaktadır. Bu hattın devreye girmesiyle bu sahanın mevcut 120 bin varil olan günlük üretiminin 200 bin varile çıkarılması hedeflenmektedir.¹⁷ Buna bağlı olarak ihracat miktarı da artacaktır. Bölgesel yönetimin Doğal Kaynaklar Bakanlığı petrol üretimini 2014 itibarıyla günlük 1 milyon varile çıkartmayı planlamaktadır. Bu üretim doğal olarak mevcut üretim yapan sahalar (Taq Taq, Tawke gibi) ile keşfedilecek sahalardan sağlanacaktır.

Irak'ın Kuzey Bölgesindeki Petrol Blokları

Kaynak: <http://www.addaxpetroleum.com/operations/middle-east>

Bu sahalardaki tahmini rezerv ve ortaklık yapısına bakıldığında; Bölgesel yönetimin verilerine göre Taq Taq sahasının tahmini rezervi yaklaşık 1 milyar varildir. Bu saha için yapılan üretim paylaşımı anlaşmasında nihai durum ise Genel Enerji'nin %44, Addax Petroleum

%36 ve Bölgesel yönetim %20 hisseye sahiptir. Tawke sahasının tahmini rezervi 900 milyon varil olup, paylaşım oranları DNO % 55, Genel Enerji %25 ve Bölgesel Yönetim %20 şeklindedir. Shaikan sahasının tahmini rezervi 7.4 milyar varil olup, paylaşım anlaşmasında his-

se dağılımı Gulf Keystone %51, MOL %13.6, Texas Keystone %3.4, KNOC %12 ve Bölgesel Yönetim %20 şeklindedir. Bu sahaların dışında Khalakan, Miran sahaları da vardır. Khalakan sahasının tahmini rezervi 1.6 milyar varil olup, hisse dağılımı New Age %40, Blackgold %20.1, Range Energy Resources %19.9, Bölgesel Yönetim %20'dir. Miran sahasının tahmini rezervi 1 milyar varil olarak belirtilmekte olup, hisse dağılımı Heritage Oil %56.25, Genel Enerji %18,75 ve Bölgesel yönetim %25 şeklindedir. Bir diğer saha Bazian olup, bu sahanın tahmini rezervi yine 1 milyar varil olarak ilan edilmiş ve hisse dağılımı da KNOC %80 ve Bölgesel yönetim %20 olarak düzenlenmiştir. Bunlara ilave olarak Khor Mor ve Chemhemal gaz sahaları da önem taşımaktadır. Bu sahaların tahmini rezervleri sırasıyla 1.8 tcf ve 2.07 tcf'dir. Hisse dağılımı ise Dana Gas %50 ve Crescent Petroleum %50 şeklindedir. Bu sahalarla ilişkin anlaşma servis kontratı niteliğindedir.¹⁸ Bu rezervler üretilebilir rezerv olmayıp, teknik açıdan *yerinde rezerv (oil in place)* olarak tanımlanmaktadır. Üretim miktarı sahanın formolojik (gözeneklilik, geçirgenlik) ve fiziksel yapısına (akışkanlık, basınç, gravite vb) bağlı olarak değişmektedir. Bu özelliklere ve ekonomik açıdan karlılık durumuna bağlı olarak sahalarındaki rezervler %50'ye kadar veya üstünde üretilebilir olabilmektedir. Örneğin Taq Taq sahasının tahmini rezervi yaklaşık 700 milyon-1 milyar varil arasında değişirken üretilebilir rezervi yaklaşık 440 milyon varil ve Tawke sahasının tahmini rezervi yaklaşık 900 milyon varil iken üretilebilir rezervi yaklaşık 200 milyon varil olarak hesaplanmaktadır.¹⁹ Ancak bu rakamlar değişebilmektedir. Bölgesel Yönetim Türk Firmalarıyla da üretim paylaşımı anlaşması yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında; Genel Enerji, Ber Bahr sahasında %40, Dohuk sahasında %40, Miran sahasında %18.75 hisseye sahiptir. Petoil, Bina Bawi sahasında %23, Pulkhana sahasında %20, Shakal sahasında %9, Chia Surkh sahasında %20 hisseye sahiptir. Doğan Holding'in Khalakan sahasında hissesi %80'dir. Petroquest (Çalık Enerji)'nin Sulevani sahasında hissesi %80 ve Central Dohuk sahasında ise %30'tur.²⁰

Yapılan anlaşmalar veya üretim paylaşımları şirket politikalarına ve tarafların onayına bağlı olarak yeni ortaklıklara açıktır.

Diğer yandan Federal Yönetimi ile Bölgesel Yönetimin 2003 sonrası dönemde çok uluslu petrol şirketleri ile farklı türlerde anlaşmalar yaptığı dikkat çekmektedir. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin yapmış olduğu arama, geliştirme ve üretim faaliyetlerine yönelik anlaşmalar ile Federal yönetimin petrol şirketleri ile yaptığı anlaşmalar farklılık arz etmektedir. Federal hükümetin petrol bakanlığı ile yapılan anlaşmalar geliştirme ve üretim servis kontratı ve teknik servis kontratları olmasına karşın Bölgesel Kürt Yönetimi'nin yaptığı anlaşmalar ise üretim paylaşımı anlaşmasıdır. Servis hizmeti anlaşmasında ise sadece hizmet karşılığı brüt gelir tahsisi söz konusudur. Ayrıca Şirketler tarafından ürettikleri petrol için devletten yaptıkları masrafları ve ihalede varil başına ibraz ettikleri hizmet bedeli almakta ve aynı zamanda %35 gelir vergisi ödemektedirler. Servis hizmeti kontratlarında da süre 20 yıldır ve kurulan konsorsiyumlarda %25 devlet hissesi vardır. Üretim paylaşımı anlaşmasının en önemli özelliği kontratçı şirkete hissesi oranında petrol üzerinde mülkiyet hakkı vermektedir. Anlaşmalarda bölgesel yönetimin hissesi genelde %20-25 olup, üretim paylaşımı anlaşmalarında arama faaliyeti için tanınan süre en fazla 5 yıldır. Gerektiğinde bu süre ilave 2 yıl daha uzatılabilir. Üretim faaliyeti için tanınan kontrat süresi de 20-25 yıl arasında değişmektedir. Ayrıca, toplam net üretimin %10'u *devlet hissesi* veya *lisans hissesi* olarak bölgesel yönetime verilmektedir. Bu ödeme sonrasında kalan miktarın petrol için en fazla %40'ı ve %60'ı da doğal gaz yapılan harcamaların geri alınması için ayrılmaktadır. Bu oranlar ve süreler 22 Nolu yasanın 37.maddesinde belirtilmektedir.

Devlet hissesi ve harcamaların geri alınması-na ayrılan miktar sonrasındaki miktar ise kar petrolü olarak adlandırılmakta ve Bölgesel Yönetim ile kontratçı şirket arasında paylaşım yapısına göre tahsise tabi tutulmaktadır.

Paylaşım sisteminde toplam gelirin toplam gidere bölündüğünü içeren *R-Faktör* kullanılmaktadır. Normal şartlarda paylaşım %70 Bölgesel yönetime ve %30 kontratçıya ait olacak şekilde yapılmaktadır ancak R faktörü uygulandığında ve bu oranın 2'ye yaklaşması, 2:1, durumunda paylaşım oranı Bölgesel yönetime %85 ve kontratçıya %15 şeklinde olmaktadır. Bunun yanısıra kontratçının hissesinden %3 bölgesel yönetimin şirketi ilave hisse almakta ve buna ilave olarak sosyal politikaları destekleme amacıyla %2.4-%4.8 arasında değişen oranda hisse alınmaktadır. Neticede kontratçı şirkete %7-9.5 arasında bir net pay kalmaktadır.²¹ Üretim paylaşımı anlaşmalarına ilişkin olarak Bölgesel yönetimce çeşitli primler de alınmaktadır. Bunlar imza primi ve kurumsal yapılanma primleridir. Bunun dışında üretimin başlamasıyla ilk üretim primi ve üretim miktarına bağlı olarak değişen tutarlarda üretim primi de Bölgesel yönetimce alınmaktadır.

Bölgesel yönetimin Federal yönetimden bağımsız yapmış olduğu anlaşmalar Federal hükümet ile ihtilafa konu olmaktadır. Bu çerçevede en önemli sorun tüm tarafları bağlayıcı bir federal petrol ve gaz yasasının hala yürürlükte olmamasıdır. Ancak federal anayasanın 130. maddesinde mevcut yasaların yine federal anayasanın hükümleri doğrultusunda değiştirilmedikçe veya uygulamadan kaldırılmadıkça yürürlükte olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla da Federal hükümete göre halihazırda işleyen ve bağlayıcı bir yasa mevcuttur. Ayrıca yine anayasanın 141. Maddesi 1992'den itibaren yürürlüğe girmiş yasaların, mahkeme kararları ve yapılan anlaşmalar dahil bölgesel yönetimin almış olduğu kararların, bölgesel yönetimce değiştirilmedikçe veya yürürlükten kaldırılmadıkça ve federal anayasaya aykırılık teşkil etmedikçe yürürlükte olacağı belirtilmektedir. Ancak, bölgesel yönetim ise mevcut yasaların federal anayasayla ve düzenlemeleriyle çeliştiğini iddia etmektedir denilebilir. Nitekim, 25 Ağustos 2011 tarihli Federal Petrol ve Gaz Yasası Tasarısı hazırlanarak Bakanlar Konseyi'ne gönderilmiştir. Bu nedenle de Federal hükümet mevcut yasalar ve alınan kararlar ile petrol sektörüne yön vermeye ça-

lıırken, Bölgesel Kürt Yönetimi federal yönetim yapısını dikkate alarak 6 Ağustos 2007 tarihli 22 nolu Petrol ve Gaz Yasası'na istinaden faaliyetlerini sürdürmektedir

Diğer yandan halı hazırda Bölgesel Yönetim'in bünyesindeki sahalardan üretilen petrolün ihracatı SOMO üzerinden yapılmaktadır. Şöyle ki mevcut yasalara istinaden tüm Irak'ta üretilen petrolün ihracatı SOMO'nun yetkisinde ve faaliyet alanındadır. Buna bağlı olarak kuzey bölgesinde üretilen petrol ihracat noktasında SOMO'ya devredilmekte ve SOMO tarafından uluslararası piyasaya satılmaktadır. Dolayısıyla da elde edilen gelir Federal yönetimin hesabına aktarılmaktadır. Ancak bu noktada şirketler Federal yönetimden düzenli olarak satış gelirlerini temin edememektedirler. Bu ise petrol şirketlerinin çalışmalarını zaman zaman olumsuz etkilemektedir.²²

1.3. Enerji Gelirlerinin Kullanımında Amerikan Federal Rezerv Bankasının Rolü

Petrol gelirlerinin de dahil olduğu yıllık gelirlerin yönetimi ve kontrolüne ilişkin bakıldığında, 2003 yılında ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin Irak'a müdahalesinin ardından Irak'ın petrol ve türevlerinden elde edilen gelirleri Amerikan Federal Rezerv Bankası (FED)'nde Irak Merkez Bankası adına oluşturulan Irak Kalkınma Fonu (Iraq Development Fund-IDF) hesabına aktarılmıştır. Bu hesapta tutulan paraların kullanımı yıllık bütçeye göre Irak Finans Bakanlığı'nın talimatına bağlı olarak yine Irak Merkez Bankası (Central Bank of Iraq-CBI)'nce yürütülmektedir. Söz konusu fon 22 Mayıs 2003 tarih ve 1483 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı'nın 12,13 ve 14. maddelerince oluşturulmuştur. Bu maddelerde fonun CBI'in uhdesinde olduğu ve Uluslararası Gözetim Kurulu (International Monitoring and Advisory Board-IMAB)'nce onaylanmış bağımsız denetim kuruluşlarınca, aynı kararın 20. Maddesi doğrultusunda, hesap hareketlerinde şeffaflığın sağlanması amacıyla denetleneceği belirtilmiştir. Bu kurulun üyeleri ise söz konusu kararın 12. maddesine göre BM Genel Sekreter'in tam yetkili temsilcileri,

Uluslararası Para Fonu ve Arab Sosyal ve Ekonomik Fonu Başkanlarından ve Dünya Bankası Başkanı'ndan oluşmaktadır. Petrol ve türevlerinden ve gaz satışlarından elde edilecek gelirlerin Irak'ta uluslararası toplum tarafından tanınan ve Irak'ı temsil edecek bir hükümetin kurulmasına kadar IDF'e yatırılması da tayin edilmiştir.²³ Kurulun denetim için tayin ettiği firma ise Ernst&Young olmuştur. IMAB 30 Haziran 2011 tarihine kadar bu görevini yürütmüş ve bu tarihten itibaren yerine Irak Finansal Uzmanlar Komitesi (Iraqi Committee of Financial Experts) ikame etmiştir.²⁴

IMAB'ın görev süresinin bu tarihte sona ereceği BM Güvenlik Konseyi'nin 15 Aralık 2010 tarih ve 1956 sayılı kararının 1.maddesi ile belirlenmiştir. Bunun yanısıra, 1483 sayılı kararın 21.maddesi ile tayin edilen ve Güvenlik Konseyi'nin 687 sayılı kararına atfen Irak'ın 1991 Kuveyt'i işgali nedeniyle doğal kaynaklara, çevreye, üçüncü ülke vatandaşlarına, kuruluşlarına, yabancı hükümetlere verilen zarar ve ziyanın, oluşan kayıpların telafisi için Irak'ın petrol ve türevlerinden ve gaz satışlarından elde edilen gelirlerin %5'inin Tazmin Fonu'na aktarılmasına devam edileceği, ayrıca servis sağlayıcılara verilen petrol ve petrol türevlerinin ve gazın gayri-nakdi değerlerinin %5'inin de bu fona aktarılacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca bu hususların Irak Devleti ile BM Tazmin Komisyonu Yönetim Konseyi'nce aksi kararlaştırılmadıkça Irak hükümetini bağlayıcı olacağı da anılan kararda yer almıştır.²⁵ Tazmin Fonu ise 8 Nisan 1991 tarih ve 687 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı'nın 18.maddesine istinaden oluşturulmuş ve bu fonun denetimi yine aynı kararın 18.maddesi ile kurulması kararlaştırılan Tazmin Komisyonu'na verilmiştir.²⁶

2. Hukusal Durum: Federal Anayasa, 22 Nolu Yasa ve Hidrokarbon Yasa Tasarısı²⁷

Federal Irak Anayasası'nın 111.maddesinde Irak petrolünün tüm Irak halkına ait olduğu vurgulanmaktadır. Esasında çok önemli bir alan olmasına karşın Federal Anayasa'da pet-

rol ve doğal gaz kaynaklarına ait açık olarak sadece 111 ve 112.maddelerin bulunması da dikkat çekicidir. Bu maddelerde Irak'ta petrol ve gaz kaynaklarının yönetimine ilişkin yetki sınırlarının açık olarak belirlenmemesi ve bu alanın Iraklı gruplar arasında sorun olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Federal Anayasa'nın 111.maddesinden hareketle federal hükümet petrol ve gaz kaynaklarının aitliğinin temsiliyeti ve yönetimini kendi yetki alanında görmektedir. Söz konusu maddede Irak'taki petrol ve gaz kaynaklarının tüm Irak halkına ait olduğu ifade edilmektedir. Buna paralel olarak anayasanın 121.maddesinin 1.fıkрасında da bölgesel yönetimlerin federal anayasaya uygun olarak ve federal hükümetin münhasır yetkilerine giren konular dışında kendi yürütme, yasama ve yargılama erklerini icra etme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak bu maddede petrol kaynaklarının yönetimine ilişkin açık bir ibareye yer verilmemiştir. Buna karşın 111 ve 112 nolu maddeler federal yönetimin yetkilerini düzenleyen 4.kısım (109-115 maddeleri) içeriğinde yer almaktadır. Dolayısıyla da petrol ve gaz kaynaklarının yönetimi ve buna göre düzenlemelerin yapılması federal hükümet tarafından kendi münhasır yetki alanında görülmektedir denilebilir.

2.1. 2011 Tarihli Irak Hidrokarbon Yasa Tasarısı

Irak'ta ciddi bir sorun alanı olan petrol ve gaz kaynaklarının işletimi konusunda işgal yönetimi sırasında yasal bazı çalışmalar başlatılmıştı. 2007 yılındaki çalışmaların yanısıra en son Federal Petrol Bakanlığı tarafından yeni bir Petrol ve Gaz yasa tasarısı üzerinde 28 Temmuz 2011 tarihinde çalışmalar tamamlanmış ve 25 Ağustos 2011'de de Irak Bakanlar Konseyi'ne sunulmuştur. Buna karşın Iraklı grupların farklı yaklaşımlarından dolayı henüz onaylanmamasına karşın, gruplar tasarısı üzerindeki çalışmalarını sürdürmekteydiler. Tasarı Anayasa'nın 1.bölümünün 6.Maddesi ile 3.bölümünün 73.maddesi ve 112.maddesine istinaden düzenlenmiştir. Tasarı 6 ana bölüm ve 53 maddeden oluşmaktadır. Tasarının te-

mel amacı ve hedefi 2.maddede belirtilmiştir. Buna göre petrol ve gaz kaynaklarının sahipliği tüm bölgeler ve vilayetlerde yaşayan Irak halkı adına olup, Irak halkı yararına kaynakların en yüksek verim elde edecek şekilde kullanımı, buna yönelik olarak petrol ve gaz endüstrisinin geliştirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması için stratejik politikaların tesis edilmesi, ulusal özel sektörün petrol endüstrisinde faaliyette bulunmasını teminen gelişiminin teşvik edilmesi, sektörel eğitim ve teknoloji transferinin sağlanması genel hatlarıyla ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra aynı başlık altında federal hükümetin endüstriyel faaliyetlerin her aşamasında ulusal çıkar adına fayda sağlamak için tesis edilecek kurumlar vasıtasıyla petrol kaynaklarını yöneteceği ve geliştireceği de belirtilmiştir. Bu amaç ve hedeflere ise petrol endüstrisinin yönetimine ilişkin yeni ve daha gelişmiş sistemlerin kurulması ve bunun için uzun orta ve kısa dönem stratejilerinin ve planlamalarının yapılması, bakanlıklar, bölgesel yönetimler ve üretim yapılan vilayetler arasında işbirliğini, koordinasyonu ve iletişimi tesis edecek temel prensiplerin düzenlenmesi ve uygulanmasıyla ulaşılabileceği tasarının 3.maddesinde ifade edilmiştir.

Tasarının 14. Maddesi bölgesel yönetimlerin ilgili organının bölgelerindeki petrol ve gaz kaynaklarının yönetimine yönelik olarak üstleneceği rolü belirtmektedir. Buna göre bölgesel organ, petrol kaynaklarının yönetimine ait federal planlamalarda yer almak, planlamalara yardımcı olmak ve bu planlamaların sonuçlandırılması için bölgesi adına federal yetkili kuruluşlara projeler sunmak, Federal petrol bakanlığının keşfedilen sahalarla yönelik arama, üretim, geliştirme faaliyetlerine ait lisanslama çalışmalarına katılmak, kontrat modellerinin, şirketlerin yeterlilik kriterlerinin ve Federal Petrol ve Gaz Konseyi'nin kararlarını uygulamaktır. Ancak, bu maddede bölgesel organın lisanslama işlemlerine katılımında, tasarının 13.maddesinin *a* ve *b* fıkraları ile 15, 16 ve 17 maddelerde yer alan mekanizmalara atıf yapılarak sınırlama geti-

rilmiştir. Şöyleki; 13.madde Irak Devlet Petrol Şirketi (Iraq National Oil Company)'nin faaliyet alanını belirlemede *a* ve *b* fıkraları da halihazırda üretim yapan sahaların yönetimi, işletilmesi, ve geliştirilmesini ayrıca bu sahalarla yakın olan ve Federal Petrol ve Gaz Konseyi'nce tayin edilen az gelişmiş sahaların geliştirilmesi, üretime alınması ve işletilmesini INOC'un faaliyet alanları içerisine almaktadır. Tasarının 15.maddesi Federal petrol bakanlığı veya yetkili organlar²⁸ ile Iraklı veya yabancı petrol şirketleri arasında yapılan arama, geliştirme üretim ve kontratlarına yönelik verileceğini ve lisans tayin işleminde dikkate alınacak prensipleri içermektedir.

16. madde ise model kontratların içereceği kriterleri belirlemektedir. Bu prensiplerden dikkat çeken husus kaynaklar üzerindeki ulusal kontrol, mülkiyetin Irak'a aitliği ve maksimum ekonomik kazanç sıralanabilir. Bu prensipler bir anlamda üretim paylaşımı anlaşmalarının tasarısı ile çeliştiği noktalar. 17. madde ise yetkili organların işbu yasaya ve Federal Petrol ve Gaz Konseyi'nin talimatlarına tabi olduklarını ifade etmektedir.

Tasarının 14.maddesi ayrıca bölgesel organın federal petrol bakanlığının yetkisinde yer alan konuların tesisinde bakanlıkla işbirliği yapacağını da belirtmekte ve ayrıca Federal ve Gaz Konseyi'nin yapacağı toplantılara iştirak edeceğini içermektedir. Bunun yanı sıra, tasarının 18.maddesi kapsamında yetkili organlar olarak bölgesel organlara da yetki ve sorumlulukları dahilinde lisanslama sürecinin tamamlanmasını müteakip arama, geliştirme ve üretim anlaşmaları yapma imkanı tanımaktadır. Ancak yapılan bu anlaşmaların yürürlüğe girmesini aynı madde Federal Petrol ve Gaz Konseyi'nin onayına bağlı kılmaktadır. Konsey bu amaçla kontratları Bağımsız Gözetim Bürosu'na model kontratların incelenmesi suretiyle uygunluğu açısından görüş beyanı için göndermekte ve büronun görüşünü de dikkate alarak hazır bulunan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla kararını kontratın kendisine ulaşmasından itibaren 90 gün içerisinde vermektedir. Bu karar doğrultusunda model

kontratları uygun olmadığı kararı verilirse bölgesel organ buna göre gerekli düzeltmeleri yapıp tekrar Konsey onayına sunacaktır. Dolayısıyla da Konsey bir anlamda nihai karar mercii olmaktadır.

Tasarıda ayrıca Bölgesel Kürt Yönetimi'nin petrol bakanlığı veya yetkili kılacağı kurumların yetkileri 4.bölümde belirtilmiştir. Buna göre bakanlık veya ilgili yetkili kurum petrol faaliyetlerinin yönetimi ve buna ilişkin düzenlemelerin yapılması, kontrolü, denetimi, planlaması, uygulanması, bölgesel yönetimce yürürlüğe alınan petrol kontratları dahil tüm yetkilendirmelerin müzakere edilmesi, anlaşılması ve uygulanması konularında yetkilidir. Bu çerçevede, petrol arama ve üretim faaliyetlerini optimize etmek adına üretime ait teknik ekipmanlar, boru hatları, pompa istasyonları, rafinecilik, dağıtım, depolama, basınç istasyonlarının yönetimi, petrokimyasal üretim ve buna ait düzenlemeler, vs. Bakanlığın yetkisindedir. Buna ek olarak bölgesel petrol bakanlığı federal hükümete ve üretim yapan diğer bölgesel yönetimlere veya vilayetlere söz konusu altyapıyı Irak halkının yararına olacak şekilde federal hükümet ile üzerinde uzlaşacakları federal politikalara uygun olarak kullanımı konusunda destek verecektir. Ayrıca özel yatırımcıyı da petrol sektöründe yatırım konusunda teşvik edecektir.

2.2. Maliki ile Kürt Grupların Petrol Politikalarının Çatışması: Yetki Devri Sorunu

Irak'ta hali hazırda bir petrol yasanın olmamasının da etkisiyle Bölgesel Kürt Yönetimi Federal Anayasa'nın 115.maddeye uygun olarak petrol ve gaz yasanı düzenlediklerini ve buna göre petrol şirketleri ile anlaşmalar yaptıklarını ileri sürmektedir.²⁹ Bu madde bölgesel yönetimlere, federal yönetimin yetkilerinin dışında kalan konularda düzenleme yapma hakkı vermekte ve bu noktada iki kesimin yasaları arasında ihtilaf çıkması halinde önceliği bölgesel yönetimin yasasına tanımaktadır. Bölgesel yönetimlerin yetkilerini

düzenleyen Federal anayasanın 5.bölümünde (116-121 maddeleri) de petrol kaynaklarının yönetimi ve işletilmesi konusunda açık bir ibare yer almamaktadır. Bunun yanısıra yine Federal Anayasanın 112. maddesinin 1 fıkrası mevcut sahalardan çıkarılan petrol ve gazın yönetimini üretim yapan vilayetler ve bölgesel yönetimler ile birlikte üstleneceğini belirtmektedir. Bunun için öngörülen koşul ise elde edilen gelirlerin ülkenin tüm bölgelerine nüfusa orantılı olarak adil bir şekilde dağıtımıdır. Bunun yanısıra önceki rejimin politikalarından dolayı mahrum bırakılan bölgelere belli bir süre için belli bir tahsisat yapılması ve geri kalmış bölgelerin dengeli bir şekilde kalkınmasının sağlanması da bu maddede belirtilmektedir. Aynı maddenin 2.fıkrası da sektörün en ileri tekniklerini ve teşvik edici yatırımlarını kullanmak suretiyle petrol ve gaz zenginliğini Irak halkının yüksek menfaatlerinin hizmetine sunmak adına gerekli stratejik politikaların tespitinde federal hükümetin üretim yapan bölgesel yönetimler ve vilayet yönetimleri ile birlikte yapacağını içermektedir. Gelirlerin paylaşımına yönelik olarak 20 Haziran 2007 tarihli Finansal Kaynaklar başlıklı kanun 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 4.maddesinde federal hükümetin münhasır harcamaları, bölgesel yönetimler ve vilayetler ile üzerinde anlaştıkları stratejik projeler ve gelecek nesil hissesine ait harcamalar düşüldükten sonra kalan gelirlerin %17'sinin Bölgesel Kürt Yönetimine Irak Merkez Bankası'nda açılan hesaptan tahsis edileceği ve bunun aylık olarak yapılacağı belirtilmektedir.³⁰ Ancak, bu orana karşılık gelen gelirlerin aktarımı kanunun 3.maddesinde Başbakanın ve Finans Bakanı'nın talimatlarına tabi kılınmıştır. Bunun yanısıra, gelirlerin yatırılması ve aktarılmasını takip ve kontrol etmek için Bağımsız Gözetim Komisyonu kurulması da kanunun 6.maddesiyle öngörülmüştür.

Bölgesel yönetim, 22 nolu yasanın 7.bölümü kapsamında federal yönetim ile bölgesindeki mevcut sahalardan çıkarılan petrol ve gazların yönetimi konusunda ortak yönetimi kabul

etmiştir. Buna ek olarak ülkenin diğer bölgelerindeki uygulamalar ile uyumlu olmak kaydıyla kendi bölgesindeki petrol kaynaklarının, federal anayasanın 112.maddesi doğrultusunda Irak halkının yüksek menfaatlerine hizmet etmek adına geliştirilmesine yönelik stratejik politikaların formüle edilmesi konusunda işbirliği yapmayı öngörmüştür. Ayrıca yönetimlerarası Federal Petrol ve Gaz Konseyi'nin oluşumu için işbirliği yapılması öngörülmektedir. Ancak bu işbirliği için karşılıklı olarak standartların, model kontratların ve müzakereler için ticari koşulların, petrol şirketleri ile kontratların yapılmasına ait prosedürlerin tespiti konusunda uzlaşma sağlanması kaydı konulmuştur. Buna ek olarak bu maddede doğrudan Federal Petrol ve Gaz Konseyi yerine “*yönetimler arası*” ibaresine yer verilmiştir. Bir anlamda iki yönetim arasında eşitlik, özerklik anlayışı hissettirilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde yukarıda belirtilen işbirliği ve izinlerin temel prensipleri de ifade edilmiştir.

Buna göre Irak topraklarında çıkarılan tüm kaynaklarından elde edilen tüm gelirlerin anayasanın 106, 112 ve 121.maddelerine uygun olarak genel bir ortak komite tarafından yönetilmesi ve uluslararası kabul gören bir bankaya yatırılması ön görülmüştür. Ancak bu hesaba bölgesel yönetimler için alt-hesap açılması ve bu hesaba bölgesel yönetimin hissesine düşen miktarın yatırılması da öngörülmüştür. Ayrıca, yasanın 15.madesine istinaden *mevcut sahalardan* elde edilen gelirler ile *gelecek sahalardan* elde edilen gelirlerin farklı hesaplarda tutulması öngörülmekte, bu iki gelirin de neticede bölgenin genel gelirlerinin parçası olduğu kabul edilmekte ve yerel parlamentonun denetimine tabi kılınmaktadır. Bunun yanısıra yasanın 14.maddesi çerçevesinde Petrol Bakanlığına bağlı Arama ve Üretim Şirketi, Ulusal Petrol Şirketi, Petrol Pazarlama Şirketi, Rafinericilik, Depolama ve Taşımacılık Şirketi'nin kurulması ve bunların faaliyetlerinin düzenlenmesi ve ayrıca ihtiyaç duyulması halinde yeni bir kamu şirketi kurulması da bakanlık yetkisinde öngörülmüştür.

25 Ağustos tarihli tasarıya bakıldığında, federal hükümetin kaynaklar üzerindeki yetkisini ve bölgesel yönetimlerin yetki sınırlarını federal yönetim ile ilişkilerini düzenlediği görülmektedir. Tasarıya ise Bölgesel Kürt Yönetimi, yetkilerini yok sayması gerekçesiyle şiddetle karşı çıkmaktadır. Bölgesel yönetim bu tasarıya tepki göstermektedir. Neticede bölgesel yönetim federal parlamentodan bu tasarının yasalaşmaması için çaba haracayacaktır. Özellikle tasarının 47.2 maddesine bakıldığında bu tepki daha iyi anlaşılabilir. Söz konusu madde, bölgesel yönetimin yetkili organının, bu tasarının onaylanmasından itibaren en fazla 3 ay içerisinde daha önceden yapmış oldukları tüm kontratları Irak halkının yüksek ekonomik menfaatlerine ulaşmak adına, bu yasanın amacına ve şartlarına uygun olarak tekrar gözden geçirmesini bunla birlikte bağımsız gözetim bürosunun da bu kontratları değerlendirip görüşünü beyan edeceğini ve bu görüşün bölgesel yönetim için bağlayıcı olacağını içermektedir.

Netice itibariyle federal anayasanın petrol ve gaz kaynaklarının yönetimine ve bu kaynaklara ilişkin faaliyetlerin yürütülmesine ilişkin ilgili maddelerinin taraflarca farklı yorumu ve buna bağlı olarak petrol ve gaz kaynakları üzerinde mülkiyet hakkı, üretilen petrolün doğrudan ihracı, kaynakların yönetiminde merkez ve bölgesel yönetimin yetki sınırları ve hakları, federal yönetime bağlı kurumların yapılması, gelirlerin toplanması, adil dağıtım ve dağıtımın denetlenmesi gibi kilit konular iki yönetim arasındaki ihtilafların odaklanacağı temel meselelerden olacaktır. Buna ek olarak, petrol şirketlerinin üretim paylaşımı anlaşmasıyla elde ettikleri mülkiyet hakkı, bu hakkın özellikle halka açık şirketlerin hisse değerlerine olan katkısı, bölgesel yönetime ödedikleri primler de dikkate alındığında petrol şirketleri de bu ihtilafların bir parçası olabilecektir. Zira şirketler bu sahip oldukları avantajlarından mahrum olmak istemeyeceklerdir. Aksi halde bu süreçten kendileri de olumsuz etkilenecek ve bölgesel yönetim ile sıkıntılı süreçler yaşanacaktır. Dolayısıyla da

Exxon gibi şirketlerin Bölgesel yönetim ile anlaşmaları bu süreci bir ölçüde Bölgesel yönetim ve şirketler lehine etkileyebilecektir. En azından bir denge unsuru oluşturabilecektir. Federal yönetim de neticede petrol gelirlerinden mahrum olmamak adına Bölgesel yönetim ile ihtilafli duruma çözüm bulmak yoluna gidebilecektir. Neticede, federal anayasanın 61.maddesine göre tasarılar meclis tarafından yasalaşmakta ve 73.maddeye göre de Cumhurbaşkanlığına onaylanmaktadır.

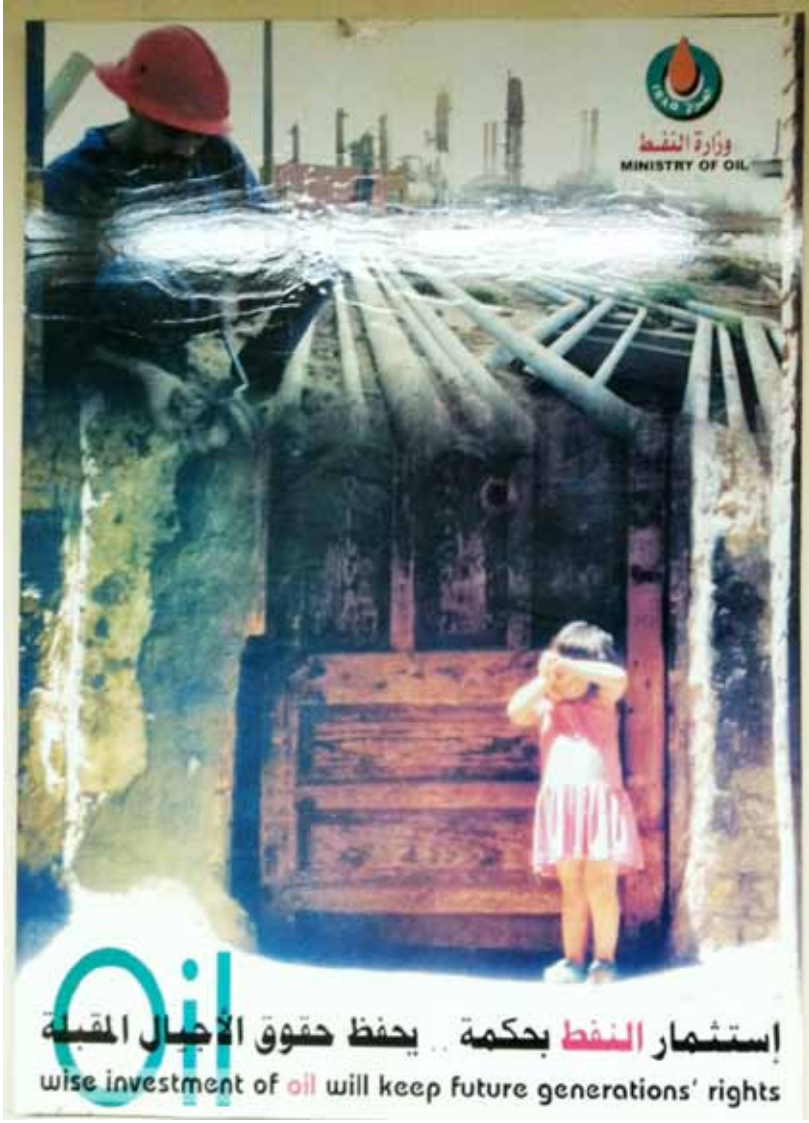
1.3. Ulusal Aktörler Arasındaki Mücadelede Çok Uluslu Şirketlerin Konumu

Bölgesel Kürt Yönetimi ABD güçlerinin Irak'tan çekilmesine yaklaşık 1 ay kala Exxon ile 18 Ekim 2011'de Al Qush, Baeshiqa, Pirmam, Betwata, Qara-Hanjeer ve Arbat içeren 6 petrol sahası için anlaşma yapmıştır.³¹ Exxon Basra bölgesinde 05 Kasım 2009 yılında kazanıp, kontrat şartları üzerindeki müzakerelerin tamamlanmasını müteakip 25 Ocak 2010 tarihinde Petrol Bakanlığı ile West Hurna-1 bölgesi için servis kontratı da imzalamıştır.³² Exxon dışında Kürt Bölgesel Yönetimi ile görüşmeler yürüten Lukoil ve Shell Basra bölgesindeki anlaşmaların zarar görmemesi için bölgesel yönetim ile görüşmeleri kestiğini ilan etmişlerdir. Başka bir deyişle Exxon, Irak Federal hükümeti ile Bölgesel Kürt Yönetimi arasında petrol sahalarının yönetimi konusunda var olan ihtilafın parçası olmayı göze almıştır. Ancak Bölgesel Kürt Yönetimi ile üretim paylaşımı Exxon'a hissesi oranında petrol üzerinde mülkiyet hakkı verdiğinden teknik servis anlaşmasından daha karlı ve avantajlıdır. Federal yönetim ise Exxon'un Bölgesel Kürt Yönetimi ile yapmış olduğu anlaşmanın yasadışı olduğunu ancak Exxon'un West Hurna-1 sahasına yönelik kontratını fesh etmeyi planladıklarını ve Exxon'un bu anlaşmayı tekrar gözden geçireceğini umduklarını ifade etmişlerdir.³³

Exxon'un ekonomik değeri yüksek bu anlaşmaya bölgesel yönetimin nasıl bir anlam

yüklediği önem taşımaktadır. Bölgesel yönetim için kendi bölgesel sınırları içerisinde yer alan petrol kaynaklarını kendisinin yönetmesi uzun dönemde merkezden bağımsız olarak varlığını sürdürmesine yönelik beklentinin en önemli motivasyon unsurudur. Dolayısıyla iktidar-güç ilişkisinin en önemli göstergelerinden biri depetrol ve gaz kaynakların ve bu kaynaklardan elde edilen gelirlerin yönetimi olmaktadır. ABD'nin Irak'ı terketmesinden günler öncesinde ve birden fazla sahayı içeren bir anlaşmanın yapılmasının arkasında bölgesel yönetim açısından ekonomik boyutunun yanı sıra politik anlamlarında yüklü olabileceğini akıllara getirmektedir. Bu noktada ABD güçlerinin Irak'ı terketmesinden doğan politik boşluğu çok önemli bir petrol şirketiyle işbirliği yaparak doldurma yoluna gitmek Bölgesel Yönetimce amaçlanmış olabilecektir. Bu bakış açısı aynı zamanda Federal yönetimin baskısına yönelik olarak da bir denge unsuru olarak değerlendirilmiş olabilir. Buna ek olarak Exxon'un varlığı diğer petrol şirketlerine de Bölgesel yönetim ile yaptıkları anlaşmaların geleceğine dair bir rahatlama ve güven duygusu verecektir.

Böylelikle Exxon ile birlikte Marathon, Hess gibi Amerikan şirketleri ABD ile bölgesel yönetim arasında önemli bir köprü olma rolünü üstlenebilecektir. Buna ek olarak, özellikle petrol ve gaz yasası konusunda mecliste kendi çıkarlarına aykırı olabilecek bir tasarının geçmesini önlemek adına Exxon ve diğer petrol şirketlerinin meclis ve Federal hükümet üzerinde baskı unsuru olması da bölgesel yönetimin bir beklentisi olarak dikkate alınabilir. Bu yönde elde edebilecek bir başarı bölgesel yönetime, üretilen petrolün yine kendisi tarafından uluslararası piyasaya satışını yapması imkanı da tanıyabilecektir ki mevcut koşullarda bu açıdan ilk akla gelen güzergah ise Türkiye olmaktadır. Mevcut yasalara göre ve aynı zamanda 25 Ağustos'ta Bakanlar Kurulunca onaylanan Federal Petrol ve Gaz Yasası tasarısında da Irak petrolünün ihracatı SOMO'nun yetkisi ve görevi alanındadır.

Irak Petrol Bakanlığı afişi

Ancak petrol kaynaklarının yönetimine ilişkin ihtilafın temelinde Federal yönetimin mevcut Federal kurumların federatif yasalarla tüm kaynaklar üzerinde etkinliğini sağlama anlayışı ile bölgesel yönetimin kendini merkezden daha özerk yönetme kabiliyetine sahip olma çabası vardır. Bölgesel yönetimin tutumu Irak'ın diğer bölgelerinde, örneğin Basra bölgesi, benzeri yasal ve kurumsal yapılanmaların hayata geçmesiyle kolaylaşacaktır. Basra bölgesi hem Şii-Arap nüfusun yayılma alanı hem de Irak'ın en önemli petrol ve gaz zengini bölgesidir ve Basra Valiliği Bölge Kürt Yönetimi'ne benzer bir federatif

yapının kurulmasını talep etmektedir. Ancak mevcut durumda bölgesel yönetim taleplerinin önüne geçilmesi hükümetin politikalarına da yansımaktadır. Bu çerçevede Selahaddin bölgesinin bütçeden yıllık payına düşen payını neredeyse yarı yarıya indirmiştir. Tabii bu noktada önemli olan husus bölgesel yönetimlerin federal hükümetçe Irak'ın petrol ve gaz kaynaklarının yönetimine ilişkin yasal ve kurumsal yapılanmasına aykırı bir yasal-kurumsal yapılanma içerisine girilmemesidir. Zira Federal Irak Anayasası'nın 5. kısmında yeni bölgesel yönetimlerin oluşması, şartları ve yetkileri belirtilmiştir. Bu durumda Bölgesel Kürt Yönetimi üzerinde federal petrol ve gaz yasasının tesisi konusunda önemli bir meşruiyet ve güç elde edecektir. Dolayısıyla da stratejik kaynakların kontrolüne veya yönetimine ilişkin tarafların yükledikleri anlam, bu kaynakları ülke içi etnik-mezhepsel temelli iktidar çatışmasının doğal parametresi haline getirmektedir. Ayrıca bu çatışmanın etnik ve mezhepsel boyutunun bölgesel siyasete etkisinden ötürü de Irak petrollerinin yönetimine ilişkin politikalar da komşu ülkelerin Irak kaynaklı güvenlik ve çıkar algılamalarında dikkate alınacak önemli bir faktör olmaktadır.

Diğer yandan Bölgesel Kürt Yönetimi bünyesinde toplum görece daha güven içerisinde olmasına karşın genelde ekonomik, politik ve sosyal açıdan ciddi memnuniyetsizlikler vardır. Özellikle federal petrol ve gaz yasası tasarısı konusunda sıcak politik çekişmeler ve ihtilaflar yaşanması halinde Irak'taki yabancı petrol şirketleri milliyetçi ve mezhep temelli örgütlerin hedefi olabilir. Irak ekonomisinde ve gelecek planlamalarında petrol ve gaz kaynaklarının ne derece hayati bir anlama sahip olduğu dikkate alındığında petrol şirketlerinin güvenli ve istikrarlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesinin taşıdığı hassasiyet daha iyi anlaşılacaktır. Dolayısıyla da petrol şirketleri de siyasal istikrar ve güvenlik adına ekonomi lobisi olarak katkı sağlayıcı girişimlerde bulunabilir veya bu yöndeki politikaları ve girişimleri destekleyebilirler. Nitekim SOMO'nun Bağdat'taki hizmet binasındaki OPEC'in

50.yıl kuruluş ambleminde *istikrarın destekleyicisi ve refahın kaynağı* ibaresi (supporting stability-fueling prosperity) yer almaktadır.³⁴ Bu bakış açısının geriplanında elbetteki petrol kaynaklarına atıf yapılmaktadır. Günümüzde petrol kaynaklarının istikrar ve refaha katkı sağlayıcı yönde etki yapması üç sacayağının birarada değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. İhracatçı ülkeler, ithalatçı ülkeler ve petrol endüstrisi bu üçlü sacayağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla petrol şirketleri Irak'ta istikrar adına da etki doğurabilecek psikolojik ve ekonomik güce sahiptirler.

Sonuç

Irak'ta enerji kaynaklarının yasal olarak işletilmesi ve yetki sınırlarının belirlenmesinde Irak parlamentosunda yaşanan rekabet ve çekişmelerde bir tarafın diğerine pazarlık gücü elde edememesinin de etkisiyle, gruplar toplumsal alanda silahlı saldırılar veya örgütsel toplu imha yöntemleriyle pazarlık güçlerini artırmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla da her ne kadar Federal Anayasa'da tüm Irak halkının yüksek menfaatleri yüceltilse de mevcut durumda bu soyut yaklaşıma hizmet edecek nitelikte taraflar arasında barış içinde birarada yaşamaya yönelik uzlaşma ve işbirliğini öngören yöntemlere ilişkin çatışma yönetimi ve çatışma çözümü süreçleri politik arenada hayat bulmamaktadır. Elbetteki bu kamplaşma ABD'nin çekilmesiyle ortaya çıkan yeni bir kaotik süreç olmayıp, Irak'ta ulus devlet inşası sürecini kurma çabası içerisinde olan iktidar yapılanmalarının bu inşa süreci ile kendi

iktidarını ve ideolojisini aynı potada eritme çabasında Irak halkını konumlandığı yere karşı muhalefetin devamı niteliğindedir. Bu bağlamda ABD'nin 2003'teki askeri müdahalesi ise ulus-devlet inşası sürecine hakim olan iktidar yapılanmasını ve bu yapılanmanın taşıyıcılarını ters yüz etmiştir. Başka bir deyişle Sunni Arap eksenli Baas hakimiyetinden doğan boşluk halihazırda Şii-Arap hakimiyetine dönüşme sürecindedir denilebilir.

Neticede iktidar mücadelesine bağlı olarak politik ve toplumsal hayatta şiddetin rolünün artması Irak'ta başkalaşmış parçalı yeni bir totaliter-otoriter yönetimin süreç içerisinde yerleşmesine yol açabilecektir. Bunun önüne geçilmesinin en önemli adımı ülkedeki tüm kesimlere Irak'ın sahip olduğu enerji kaynaklarının Iraklıların refahı ve gelişimi için kullanma konusunda ortak bir iradeye sahip olmasından geçmektedir. Bu bağlamda istikrar ve güvenlik, yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi, ekonomik kalkınma ve toplumsal refah, uluslararası toplumla bütünleşen bir toplum açısından kilit önem taşımaktadır. Ancak Irak örneğinde düşünüldüğünde yabancı yatırımcıların da özellikle petrol ve doğal gaz alanında küresel ölçekte imzalamış oldukları anlaşmaları dikkate alarak Irak pazarına girmeleri gerekmektedir. Son olarak eski tarz sömürge döneminden kalma bir anlayışla Irak'ın enerji kaynaklarının işletilmesi yönündeki girişimlerin ne Irak'a ne bölgeye ne de çok uluslu şirketlere bir yarar sağlayacağını şimdiden öngörmek gerekir.

EK: Irak'ta Doğalgaz Lisans İhalesi Süreçleri

FISRT&SECOND IRAQI LICENSING ROUND - NATURAL GAS

Licensing Round No.	Contract Area	Consortium	Participation % Plus 25% for State Partner	Remuneration Fee (US\$/B)	Initial Production Rate (bbl/day)	First Commercial Production (bbl/day)	Plateau Production Target	Signature Bonus (US\$ Million)	Minimum Expenditure Obligation
1	Rumaila	BP PetroChina	38 37	2	1.066.000		2.850.000	500 (Recovered)	300
2	Zubair	Eni Occidental KOGAS	32,81 23,44 18,75	2	182.775		1.200.000	100 (Non-Recovered)	200
3	West Qurna (Phase 1)	ExxonMobil Shell	60 15	1,90	244.000		2.325.000	100 (Non-Recovered)	250
4	West Qurna (Phase 2)	Lukoil Statoil	56,25 18,75	1,15		120.000	1.800.000	150 (Non-Recovered)	250
5	Majnoon	Shell PETRONAS	45 30	1,39		175.000	1.800.000	150 (Non-Recovered)	300
6	Halfaya	PetroChina PETRONAS TOTAL	37,5 18,75 18,75	1,40		70.000	535.000	150 (Non-Recovered)	200
7	Garraf	PETRONAS JAPEX	45 30	1,49		35.000	230.000	100 (Non-Recovered)	150
8	Badra	Gazprom KOGAS PETRONAS TPAO	30 22,5 15 7,5	5,50		15.000	170.000	100 (Non-Recovered)	100
9	Qaiyarah	Sonangol	75	5,00		30.000	120.000	100 (Non-Recovered)	150
10	Najmah	Sonangol	75	6,00		20.000	110.000	100 (Non-Recovered)	100

THIRD IRAQI LICENSING ROUND - NATURAL GAS

Field	Consortium	Province	Reserve TCF
Akkas	KazMunaiGas 37.5%, Kogas 37.5%, State 25%	Anbar	5,6
Siba	Kuwait Energy 37.5%, TPAO 37.5%, State 25%	Basrah	1,1
Mansuriyah	TPAO 37.5%, Kuwait Energy 22.5%, Kogas 15%, State 25%	Diyala	4,5
		Total	11,2

David T. Clark, Iraq: Oil Development and Implications for the Global Market, Deutsche Bank Global Integrated Oil & Gas, 8 Dec. 2010, s.32

SONNOTLAR

- 1 Annual Statistical Bulletin, 2010/2011 Edition, www.opec.org, s.22-23
- 2 <http://www.revenuewatch.org/countries/middle-east-and-north-africa/iraq/extractive-industries>
- 3 <http://www.oil.gov.iq/moo/>
- 4 www.somooil.gov.iq/index, petrolün ayrımı için <http://www.oil.gov.iq/moo/page>.
- 5 Annual Statistical Bulletin, 2010/2011 Edition, www.opec.org, s.47
- 6 ibid s.36
- 7 <http://www.iraq-businessnews.com/2011/09/10/iraq-plans-5-refineries-worth-30bn/>
- 8 Annual Statistical Bulletin, 2010/2011 Edition, www.opec.org, s.40-44
- 9 Iraq Oil&Gas Report 2010, Business Monitor International, s. 57-60
- 10 http://www.oil.gov.iq/general_information_for_service_contracts,
- 11 David T. Clark, Iraq: Oil Development and Implications for the Global Market, December 2010, SAIS-ERE Global Leaders Forum, s.32
- 12 Ahmed M. Jiyad, The Forthcoming Blocks Bid Round in Iraq, Middle East Economic Survey, MEPE Publications, 6 June 2011, www.mees.com
- 13 David T. Clark, ibid, s.18 geriye kalan sahaların toplam rezervi ise 7 milyar varıldır. Ancak bu rezervler bazı kaynaklarda farklı belirtilmektedir. Örneğin Halfaya sahası rezervi 4.1 milyar, Zubair 4 milyar, West Qurna-1 8.7 milyar, Rumelia 18 milyar, Majnoon 12.6 milyar varil olarak belirtilmektedir, Jareer E&Amy M.Jafee, Iraq Oil Potential and Implicationsfor Global Oil Markets and OPEC Politics, s. 15-17, Orhan Duran, Arama Üretim Şirketlerinin Yurtdışı Yatırımları, Ocak 2010 sunumu, [www.petform.org.tr/ images/ yayinlar/ sunum_ ve.../orhan_duran.pdf](http://www.petform.org.tr/images/yayinlar/sunum_ve.../orhan_duran.pdf)
- 14 Jareer E&Amy M.Jafee, Iraq Oil Potential and Implicationsfor Global Oil Markets and OPEC Politics, James A. Baker III Inst. For Public Policy, July 2011, s.13
- 15 <http://www.krg.org/pages/page.asp>,
- 16 The oil&Gas Year, Kurdistan Region of Iraq 2011, s.19
- 17 <http://www.genelenergy.com/index>.Kerkük-Yumurtalık Hattı'ndan ihraç edilen petrole Genel Enerji'nin Taq Taq sahasının günlük üretimi yaklaşık 75 bin varil olup, kapasitesi kara nakliye sorunu nedeniyle 120 bin varıldır, Tawke sahası ise günlük yaklaşık 70 bin varil üretmektedir.
- 18 The oil&Gas Year, Kurdistan Region of Iraq 2011, s.58-59, hisse dağılımları ve detaylı bilgiler için şirketlerin resmi tanıtım sitelerine de bakılabilir; <http://www.crescent.ae/html/>, <http://www.genelenergy.com>, <http://www.addax-petroleum.com/operations/middle-east>,<http://www.gulfkeystone.com/>, <http://www.rangeenergyresources.com/projects/iraq/>,http://www.knoc.co.kr/ENG/sub03/sub03_1_5_1.jsp,<http://www.danagas.com/en/project/operations/iraq/>, <http://www.heritageoilplc.com/iraq.cfm>.
- 19 David T. Clark, ibid,, s.32
- 20 The oil&Gas Year, Kurdistan Region of Iraq 2011, s.58-59
- 21 The oil&Gas Year, Kurdistan Region of Iraq 2011, s.73
- 22 http://www.oil.gov.iq/general_information_for_service_contracts,
- 23 22 Mayıs 2003 tarihli 1483 sayılı karar için, <http://www.uncc.ch/resolution/res1483.pdf>
- 24 <http://www.revenuewatch.org/countries/middle-east-and-north-africa/iraq/extractive-industries>
- 25 15 Aralık 2010 tarih ve 1956 sayılı karar için, www.iamb.info/pdf
- 26 8 nisan 1991 sayılı ve 687 sayılı karar için, www.un.org/Docs/scres/1991/scres91.htm
- 27 Federal Anayasa için;www.parliament.iq/english/iraqi_council_of_representatives, 22 Nolu yasa için; www.krg.org/uploads/documents/kurdistanoilandgaslaw, federal petrol ve gaz yasa tasarısı için; <http://www.iraqenergy.org/library/>
- 28 Federal Petrol ve Gaz Yasası tasarısının 1.Bölüm 1.maddesinde Yetkili Organ olarak; Petrol Bakanlığı, Irak Devlet Petrol Şirketi, veya bölgesel organ olarak tamınılanmıştır.Bu çerçevede tesis edilecek kurumlar ve yetki-sorumluluk alanlarına bakıldığında; tasarının 5.Maddesi Federal petrol ve Gaz Konseyi'nin kuruluşunu öngörmüştür.Bu mad-

deye göre Konsey nerdeyse tam anlamıyla hükümetin küçük bir yansıması olarak düşünülmüştür. Konseyin üyeleri olarak ilgili başbakan yardımcısı, petrol bakanı, finans bakanı, planlama bakanı merkez bankası başkanı ve bakan düzeyinde bölgesel yönetimin temsilcisi, üretim yapılan vilayetlerin bu alanda yetişmiş ve uzmanlaşmış temsilcisi, Ulusal petrol şirketi, petrol pazarlama şirketi ve konsey tarafından atanmış bakanlar kurulu tarafından onaylanmış diğer ilgili kurumların başkanları ve petrol, gaz, finans ve ekonomi alanında tecrübeli bakanlar kurulu başkanınca seçilmiş ve bakanlar kurulunca en fazla beş yıllık bir süre için atanmış 3 uzmandan oluşmaktadır.İngilizce çevirisi için Iraq Energy Institute,<http://www.iraqenergy.org/library/>

- 29 Bölgesel Kürt Yönetimi Enerji Bakanı Aşti Havrami'nin açıklaması, www.krg.or/articles/detail.
- 30 www.krg.org/pdf/english_draft_revenue_sharing_law, Kanununun 2.maddesine göre petrol ve gaz kaynaklarının işlenmesinden elde edilen gelirler, üretim bonusları, lisans ücreti, vergiler, kontratlardan kaynaklanan diğer kazançlar, uluslararası yardımlar, krediler, bağışlar, ülke içinde tüm kaynaklardan elde edilen gelirler finansal kaynak olarak kabul edilmektedir
- 31 <http://www.eucers.eu/2011/12/09/new-stability-and-prospects-for-kurdish-oil-and-gas-friedbert-pfluger-in-the-european-energy-review/>
- 32 www.oil.gov.iq/general_information_for_service_contracts.xls, Bu anlaşmadaki payı %60 olup, kontrat süresi 20 yıldır.Bu sahadaki diğer hissedar ise Shell'dir.
- 33 <http://iraqidinarnews.net/blog/2011/12/12/maliki-from-washington-iraq-will-not-end-the-existence-of-exxon-mobil-in-the-country/>
- 34 SOMO Genel Müdürlüğü için <http://www.somooil.org.iq>

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat
 Prof. Dr. Hayati Aktaş
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Doç. Dr. Özlem Tür
 Habib Hümmüzlü
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Dr. Abdullah Alshamri
 Dr. Neslihan Kevser Çevik
 Dr. Didem Daniş
 Dr. Jale Nur Ece
 Dr. İlyas Kamalov
 Dr. Yaşar Sarı
 Dr. Bayram Sinkaya
 Dr. Süreyya Yiğit
 Av. Aslıhan Erbaş Açıklak
 Fazıl Ahmet Burget
 Volkan Çakır
 Esra Demir
 Bilgay Duman
 Ogün Duru
 Noyan Gürel
 Selen Tonkuş Kareem
 Oytun Orhan
 Sercan Doğan
 Nebahat Tanriverdi
 Uğur Çil
 Nazlı Ayhan
 Leyla Melike Koçgündüz
 Ufuk Döngel
 Göknül Erbaş
 Aslı Değirmenci
 Jubjana Vila
 Mavjuda Akramova

ORSAM Başkanı
 ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bışkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Atatürk Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Afganistan
 ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Yönetici Editörü
 ORSAM İzmir Temsilcisi
 ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Karadeniz
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden
 Dr. Seyfi Kılıç
 Kamil Erdem Güler
 Çağlayan Arslan

ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid
 Prof. Dr. Hayati Aktaş
 Hasan Alsancak
 Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Prof. Dr. Ahat Andıcan
 Prof. Dr. Dorayd A. Noori
 Prof. Dr. Tayyar Arı
 Prof. Dr. Ali Arslan
 Başar Ay
 Prof. Dr. Mustafa Aydın
 Doç. Dr. Ersel Aydınlı
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Prof. Dr. Hüseyin Bağcı
 İtir Bağdadı
 Prof. Dr. İdris Bal
 Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar
 Kemal Beyatlı
 Barbaros Binicioğlu
 Prof. Dr. Ali Birinci
 Doç. Dr. Mustafa Budak
 Dr. Hasan Canpolat
 E. Hava Orgeneral Ergin Celasin
 Volkan Çakır
 Doç. Dr. Mitat Çelikpala
 Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya
 Dr. Didem Daniş
 Esra Demir
 Prof. Dr. Volkan Ediger
 Prof. Dr. Cezmi Eraslan
 Prof. Dr. Çağrı Erhan
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Dr. Amer Hasan Fayyadh
 Av. Aslıhan Erbaş Açıklak

Irak Danıştay Eski Başkanı
 ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
 ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
 Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
 Türkiye Tekstil Sanayi İşveren Sendikası Genel Sekreteri
 Kadir Has Üniversitesi Rektörü
 Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
 TBMM 24. Dönem Milletvekili
 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
 Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
 Ortadoğu Danışmanı
 Polis Akademisi Öğretim Üyesi
 Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
 İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
 23. Hava Kuvvetleri Komutanı
 ORSAM Danışmanı, Afrika
 Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 YÖK Başkanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
 Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
 Ankara Üniversitesi ATAUM Müdürü, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku

Cevat Gök
 Mete Göknel
 Osman Göksele
 Timur Göksele
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hümmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 Dr. Hasan Canpolat
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Av. Tuncay Kılıç
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Alexander Kolesnikov
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Dr. Max Georg Meier
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Prof. Dr. Victor Panin
 Doç. Dr. Fırat Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Dr. Yaşar Sarı
 Ersan Sarıkaya
 Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zaher Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
 BOTAS Eski Genel Müdürü
 BTC ve NABUCCO Koordinatörü
 Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Edremit Belediye Başkanı
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Diplomat
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Bilkent Üniversitesi
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 Türkmeneli TV – (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Atatürk Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampusu Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar Arı
 İlker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han
 Raymond Hinnebusch
 Rosemary Hollis
 Bahgat Korany
 Peter Mandaville
 Emma Murphy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi
 St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 George Mason Üniversitesi (ABD)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Hasan Kanbolat
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 ORSAM Başkanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/6 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr